Syntakticko-stylistické problémy odborné francouzštiny v konfrontaci s češtinou

Janka Priesolová*

Odborný jazyk jako specializovaný jazykový subsystém obsahuje specifické rysy nejen lexikální, ale i gramatické povahy (zejména v oblasti syntakticko-stylistické). Analýzu odborného jazyka tedy nelze redukovat jen na rozbor slovní zásoby a zejména terminologického aparátu v úzkém slova smyslu. Pro hlubší a důkladnější poznání odborné francouzštiny je nutné zkoumat také usouvztažňování pojmenovacích jednotek v rámci jejich syntagmatických spojení, analyzovat jazykové prostředky, které slouží k vyjadřování syntaktických vztahů závislosti mezi větnými členy (v rámci věty) nebo větnými celky (na úrovni souvětí), případně zkoumat jejich navazování v rámci širší promluvy, textu (syntax větná, souvětí, nadvětí nebo textová).

V příspěvku chceme upozornit na některé základní syntaktické a syntakticko-stylistické aspekty odborné francouzštiny zejména v konfrontaci s češtinou v rámci syntaxe větné a souvětí. Při studiu cizího jazyka se totiž nevyhneme srovnávání s mateřským jazykem a to nejen ve vztahu ke sdělovanému obsahu, ale také se zřetelem ke struktuře jazyka. Ta ovlivňuje i výběr daných jazykových prostředků, jejichž repertoár, případně využití odpovídajících si jazykových prostředků, nemusí být v daných jazycích totožné. Platí to zejména v případě dvou typologicky odlišných jazyků jakými jsou spíše analytická francouzština a syntetická čeština, kdy francouzština často syntakticky kompenzuje morfologické možnosti češtiny. Dochází k různému typu transpozic nejen významových (lexikálně-sémantických), ale i formálních a funkčních (slovnědruhových a větněčlenských) jak na úrovni věty jednoduché, tak i na úrovni souvětí.

V rámci srovnávací stylistiky francouzštiny a češtiny přináší studium ekonomické francouzštiny určité problémy už na úrovni syntagmatických vztahů osvojované slovní zásoby, které se projevují kombinabilitou daného slova v rámci jeho typických kolokací. Jedná se zejména o kombinace mezi substantivem a adjektivem, substantivem a slovesem, případně slovesem a adverbem, které upřesňují nebo mění význam výchozího slova. Často bývají mezi nimi ustálená spojení, jimž je třeba věnovat zvýšenou pozornost zejména při konfrontaci s češtinou. Je nutné si osvojovat typická (téměř lexikalizovaná) spojení jako: rozpočtové škrt = *coupes budgétaires*, ohlásit úpadek = *déposer le bilan*, a všimnout si zejména lexikálně-sémantických rozdílů mezi francouzštinou a češtinou: svobodný člověk / svobodné povolání – *homme libre, profession libérale*; čistý vzduch / čistá pohonná hmota – *air pur, carburant propre*; obchodní smlouva / řetězec – *contrat commercial, chaîne de magasins*; podpořit kandidáta / podpořit prodej – *soutenir un candidat, promouvoir la vente*; vykazovat zisk / vykazovat ztrátu – *dégager un bénéfice, accuser une perte*; prohloubit ztrátu / prohloubit deficit – *accentuer les pertes, creuser le déficit*.

Specifickým jevem jsou hlavně formální slovnědruhové transpozice, zejména mezi českým adjektivem a francouzským substantivem s předložkou nebo bez: *contrat de travail* – pracovní smlouva, *politique des nationalités* – národnostní politika, *pays membre* – členská

* PhDr. Janka Priesolová, CSc.; Katedra románských jazyků, Fakulta mezinárodních vztahů, Vysoká škola ekonomická v Praze. priesolo@vse.cz

země, *société sans classes* – beztřídní společnost, *déclaration des revenus* – daňové přiznání, *crédit à la consommation* – spotřební úvěr.

Vzhledem k českému slovesu dochází ve francouzštině často k transpozicím verbonominálním (*faire la connaissance de q* – seznámit se s někým, *faire défaut* – chybět, *jeter un coup d'œil* – podívat se) a verboadverbiálním (*mettre en garde* – varovat, *remettre en question* – zpochybnit, *être debout* – stát) a k transpozicím mezi francouzským finitním slovesem (v rámci slovesného opisu) a českým adverbiem nebo předložkou: *il a failli tomber* – málem upadl, *ne manquez pas de venir* – určitě přijďte, *il a fini par le publier* – nakonec to zveřejnil, *elle a beau chercher du travail* – marně /nadarmo hledá práci, *il ne va pas tarder à venir* – přijde brzy /bude tu každou chvíli, *il ne fait que travailler* – jenom pracuje, *ils continuent à travailler* – i nadále pracují, *je viens de recevoir votre mél* – právě jsem dostal váš e-mail, *il a de la peine à parler* mluví stěží.

V rámci slovnědruhových transpozic je třeba ještě zmínit poměrně časté transpozice českých předložek při vyjadřování lexikálně-sémantických a syntaktických vztahů závislosti mezi větnými členy. Jde zejména o různá předložková sousloví, která explicitně upřesňují význam dalším lexikálním výrazem, který v češtině obvykle není nutný, protože je vyjádřen implicitně nebo vyplývá ze situace. Např.: *chez* – *auprès de*; *pour* – *au profit de* – *en faveur de* – *à l'intension de* – *à l'attention de* – *pour le compte de*. Francouzská předložková sousloví však mají kromě toho velmi důležitou syntaktickou funkci. Slouží totiž jako kompenzace českých pádů jak předložkových tak bezpředložkových. Součástí posílených a rozšířených předložkových sousloví bývá zejména substantivum (*l'avion à destination de Paris* – letadlo do Paříže, *au sein du parti* – ve straně, *il est l'objet d'une attention soutenue de la part des pouvoirs publics* – je předmětem trvalého zájmu orgánů veřejné moci, *libeller un chèque à l'ordre de q* – vystavit šek komu...), nebo sloveso (*la marchandise faisant l'objet de notre commande* – zboží z naší objednávky, *viens me chercher* – stav se pro mne, *il prends le métro pour aller à la faculté* – na fakultu jezdí metrem). Potenciálním zdrojem skladebních výplní předložek (tzv. étoffement) bývají často zejména verbonominální vazby (*l'aide apportée à notre pays* – pomoc naší zemi, *les services rendus aux entreprises* – služby podnikům).

Verbonominální a verboadverbální vazby plní důležitou úlohu nejen na úrovni pojmenování a na úrovni syntaktických vztahů závislosti mezi větnými členy, ale hlavně při vyjadřování povahy slovesného děje, případně slovesného rodu. Jedná se o komplexní pojmenovací jednotky slovesného charakteru, které tvoří často ustálená lexikalizovaná spojení.

U verbonominálních vazeb může k vyjádření tzv. vidových protikladů sloužit sémantika obou částí pojmenování, i když produktivnější je část slovesná: *être en service* – *mettre en service* (být v provozu, zprovoznit), *servir* – *rendre service* (sloužit, posloužit), *connaître une extension* – *prendre de l'extension* (být rozšířen – rozšířit se), *faire un saut* – *faire des sauts* (skočit – skákat), *poser une question/des questions* (zeptat se – ptát se), *donner un coup/des coups de pieds* (kopnout – kopat), *geler/donner un coup de gel (à)* (mrazit/zmrazit – zmrazit). V případě, že vedle komplexního pojmenování existuje i jednoslovné pojmenování, rozdíly nejsou pouze stylistické, ale funkční, protože verbonominální vazba je významově příznakovější (má užší, specifitější význam): *se tromper* – *commettre une erreur* (mýlit se/zmýlit se – zmýlit se), *se décider* – *prendre une décision* (rozhodnout/rozhodovat se – rozhodnout se). Velmi progresivní, zvláště v odborném jazyce, je i pasivní verbonominální vazba *être l'objet de* + substantivum: *être l'objet d'une accusation* = *être accusé* (být odsouzen).

Neméně důležité jsou slovesné opisy, které vyjadřují časové, modální i vidové vztahy a odstíny povahy slovesného děje (začátek, konec, trvání, opakování, ...) a pasivní slovesný rod. Např.: *commencer à rire* – *se mettre à rire* – *faire rire q* (začít se smát – rozesmát se – rozesmát někoho), *être sur le point de faire qc* (chystat se něco dělat), *il risque de se faire envoyer* (hrozí mu propuštění), *il s'est vu offrir un nouveau poste* (nabídl mu nové místo – bylo mu nabídnuto nové místo). Speciální a o nic méně produktivní skupinu odborného jazyka tvoří faktitivní vazby. Často jim odpovídá v češtině jedno sloveso: *faire voir / montrer* – ukázat, *faire parvenir / livrer* – dodat, zaslat, *faire échouer* – zmařit, *faire entrer* – uvést, ale také *se faire couper les cheveux* – dát se ostříhat, *il l'a fait parler* – přiměl ho / přinutil ho mluvit.

V rámci syntaktických transpozic využívá odborná francouzština nominalizační transpozice – slovesná substantiva a adjektiva a zejména infinitivy a participia. Francouzština a čeština se liší především ve výskytu některých typů vět. I když v obou jazycích existuje stejná stupnice syntaktické sevřenosti výpovědi, odborná francouzština využívá mnohem více polovětných vazeb (infinitivních, participiálních a gerundiálních). Ve francouzštině jsou velmi oblíbené vazby řídicího finitního slovesa s infinitivem s různým typem rekce předložkové či bezpředložkové, kdy se infinitiv často překládá vedlejší větou nebo substantivem: *il pense réussir* – *avoir réussi (qu'il a réussi)* – myslí, že uspěje – že uspěl; *il semble avoir eu raison* – zdá se, že měl pravdu, *n'hésitez pas à le faire* – neváhejte a udělejte to; *il m'a demandé de venir* – požádal mne, *abych přijel*; *ce n'est pas à vendre* – to není na prodej, *notre objectif consiste à accroître la production* – náš cíl je zvýšení výroby, *pour fixer les nouveaux objectifs* – pro vytyčení nových cílů, *pour augmenter le volume des ventes*, *il faudrait investir plus dans la publicité* – pro zvýšení objemu prodeje bude třeba více investovat do reklamy.

Na rozdíl od češtiny jsou zejména v odborných textech časté polovětné vazby s přičestím přítomným, minulým či gerundiem: *la commission présidée par ...* – komise, které předsedal ..., *ils ont perdu beaucoup de crédit en promettant des résultats irréalistes* – jejich vliv poklesl, *protože se zavázali k nereálným výsledkům*, *préférant garder sa liberté de mouvement et de parole*, *il ne souhaite pas redevenir premier secrétaire* – neuvažuje o své opětovné kandidatuře na místo prvního tajemníka, *protože si chce zachovat nezávislost*; *les Allemands ont l'intérêt à passer la frontière pour réaliser de substantielles économies en achetant leur voiture* – Pokud chtějí Němci výrazně ušetřit (aby ušetřili), měli by nakupovat auta spíše v zahraničí.

Poměrně časté jsou anteponované polovětné vazby vztahující se k následujícímu podmětu, které souvisejí se změnou větnou perspektivou (charakteristiky, popisy, životopisy):

Arrivé à Paris, le ministre allemand des affaires étrangères s'est entretenu avec son hôte français – Po příjezdu do Paříže se německý ministr zahraničních věcí sešel se svým francouzským protějškem.

Analysant la pollution dans les villes, ils ont parlé de... – V rozboru znečišťování ovzduší měst, mluvili zejména o...; *Ayant lu votre article sur..., je voudrais ...* po přečtení vašeho článku o ... bych chtěl ...

Entré en politique en ..., M.P. siège depuis ... au Parlement européen – Pan P. vstoupil do politiky v roce ... a od roku ... je poslancem Evropského parlamentu

En réduisant les coûts de production, l'entreprise contribue à la solution des problèmes existants ... – Tím, že podnik snižuje výrobní náklady, přispívá k řešení stávajících problémů.

Ponecháme-li stranou problematiku souslednosti časové a modální ve vedlejší větě předmětné a v nepřímé otázce, problémem bývají i otázky organizace výpovědi zejména z hlediska funkční výpovědní perspektivy. Francouzština tady využívá více syntaktických prostředků: kromě relativně pevného slovosledu to jsou anteponované vytýkácí konstrukce (hlavně *c'est ... que, c'est ... qui*) a pasivní transformace, kdy francouzské pasívum se často převádí do češtiny zvrtnou formou slovesa: *la région est composée de* – kraj se skládá z ..., *la réunion est présidée par* ... – schůzi předsedá ..., *le siège de la société est situé à* – sídlo firmy se nachází v ...; *les intéressés sont priés de bien vouloir faire parvenir leurs offres* – žádáme všechny zájemce, aby nám zaslali své nabídky ... Pasivní transpozice se používají i v případě poměrně frekventovaných českých větných struktur s předmětem před slovesem v čele věty: Budovu postavila skupina architektů – *le bâtiment a été construit par* ... zprávu přednesl předseda vlády – *le rapport a été présenté par le premier ministre*.

V tomto příspěvku z oblasti srovnávací stylistiky francouzsko – české jsme poukázali na některé typické lexikálně – sémantické, slovnědruhové a zejména syntaktické transpozice mezi francouzštinou a češtinou. Chtěli jsme upozornit zejména na povinné, tzv. systémové transpozice, které se týkají hlavně vyjadřování vztahů závislosti mezi větnými členy, vidových protikladů v širším slova smyslu ale také problémů slovosledu a syntaktické sevřenosti výpovědi. Na rozdíl od morfologických pádů a vidů v češtině a jejího volného slovosledu, francouzština více využívá předložky a složená předložková sousloví, verbonominální a verboadverbiální vazby, slovesné opisy, vytýkácí konstrukce a pasívum (pro změnu větné perspektivy). Na druhé straně na úrovni složitějších syntaktických vztahů dává větší přednost kondenzovanějším větným konstrukcím s polovětnými vazbami, zatímco čeština upřednostňuje volnější, méně kondenzovaná spojení (pomocí souvětí). U obou jazyků jsou rovněž velmi časté nominalizace (dějová substantiva a adjektiva), které představují největší stupeň syntaktické sevřenosti výpovědi typické zejména pro odborný jazyk. Pokud volba stupně sevřenosti výpovědi záleží jen na mluvčím, mluvíme o tzv. fakultativních nebo-li stylistických transpozicích (spojení souřadné, podřadné, polovětná vazba, dějová vazba nominální – například v rámci vyjadřování různého typu logických vztahů příčiny, následku, podmínky a pod. v rámci jednoho nebo i dvou jazyků).

Literatura

- BAUER, J. – GREPL, M. (1970): *Skladba spisovné češtiny*. Praha, SPN, 1970.
- PRIESOLOVÁ, J. (1999/2000): *Syntax odborné francouzštiny – verbonominální vazby*. In *Cizí jazyky*, roč. 43, 1999/2000, č. 5, s. 149–151.
- PRIESOLOVÁ, J. (2002/2003): *Syntaktické posilování předložek v odborné francouzštině*. In *Cizí jazyky ve škole*, roč. 46, 2002–2003, č. 3, s. 82–84.
- PRIESOLOVÁ, J. (2002): *Problémy lexikální a syntaktické synonymie v odborné francouzštině*. In *Odborný jazyk v procesu evropské integrace*. Sborník. Praha, VŠE 2002, s. 352–361.
- ŠABRŠULA, J. (2000): *Teorie a praxe překladu*. Ostrava, FF OU, 2000.
- ŠABRŠULA, J. (1996): *Vědecká mluvnice francouzštiny*. Praha, Academia, 1986.
- VINAY, J. P. – DARBELNET, J. (1958): *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Paris, Didier, 1958

Syntakticko-stylistické problémy odborné francouzštiny v konfrontaci s češtinou

Janka Priesolová

Abstrakt

Článek je příspěvkem k oblasti srovnávací stylistiky dvou typologicky odlišných jazyků francouzštiny a češtiny. Poukazuje na některé syntakticko-stylistické odlišnosti odborné francouzštiny v konfrontaci s češtinou, které se projevují v rámci různého typu transpozic významových, formálních a funkčních na úrovni věty jako základní výpovědní jednotky. Upozorňuje zejména na některé typické systémové slovnědruhovové a větně-členské transpozice a na syntaktické transpozice hlavně tzv. vidových protikladů a pádových vztahů. Kromě vyjadřování vztahů závislosti mezi větnými členy a větnými celky si všímá také rozdílů v slovosledu a v oblasti syntaktické sevřenosti výpovědi.

Klíčová slova: srovnávací stylistika; odborná francouzština; syntaktické transpozice.

Issues of syntax and stylistics in professional French in confrontation with Czech

Abstract

The article is a contribution in the field of stylistics concerning two typologically different languages, French and Czech. It shows some differences in syntax and stylistics of professional French in confrontation with Czech, which occur within a different type of utterance, formal and functional transpositions on the level of a sentence as a basic utterance unit. It particularly points out some typical system transpositions relating to parts of speech and constituents of a sentence and syntactic transpositions, in particular so called aspect contrasts and case relationships. Apart from the way of expressing relationships between two and more constituents of a sentence and sentences as a whole, the article also focuses on the differences in the word order and in the field of syntactic compactness of the utterance.

Key words: comparative stylistics; professional French; syntactic transpositions.